

Drugi transport dipisów wypłynął z portu w Neapolu 8 lipca 1951 roku i dopłynął do Wellington 14 sierpnia 1951 roku, z 912 DP na pokładzie⁴³ (tab. 3). W porównaniu z pierwszym kursem tego okrętu do Nowej Zelandii, zdecydowanie zwiększyła się liczba obywateli polskich, których według oficjalnych statystyk przybyło tym razem 165⁴⁴.

Trzeci rzut dipisów z Europy na okręcie S.S. Goya wypłynął z portu w Neapolu 7 listopada 1951 roku, by po trzech dniach podróży zawinąć do portu w Pireusie (10 listopada 1951 r.), skąd zabrano pozostałych oczekujących na wyjazd do Nowej Zelandii. S.S. Goya dopłynął do Wellingtonu 14 grudnia 1951 roku z 460 DP na pokładzie⁴⁵. Wśród migrujących znajdowało się najprawdopodobniej zaledwie sześć osób przyznających się do narodowości polskiej⁴⁶.

Tabela 4. Pięć głównych transportów dipisów do Nowej Zelandii odbytych w latach 1949–1951, z uwzględnieniem liczby osób narodowości polskiej

IRO	Okręt transportowy				
Okręt	S.S. Dundalk Bay	S.S. Hellenic Prince	S.S. Goya (I)	S.S. Goya (II)	S.S. Goya (III)
Data	20 maja–27 czerwca 1949	5 września–18 października 1950	31 marca–2 maja 1951	8 lipca–14 sierpnia 1951	7 listopada–14 grudnia 1951
Liczba osób narodowości polskiej	174	374	6	165	6
Razem	725				

Źródło: opracowanie własne na podstawie IRO Group Resettlement to New Zealand. NZNA.E 22. Box 7.

⁴³ IRO Group Resettlement to New Zealand. Amendment to Nominal Roll of Emigrants Departing from Bagnoli Camp, Naples–Italy for embarkation on S.S. „Goya” sailing from Naples on 9th July 1951, s. 1, 3, NZNA L 22, Box 7. Jednodniowe różnice w datach często spowodowane są różnicą stref czasowych pomiędzy Europą i Nową Zelandią, np. jeśli statek wypłynął w godzinach popołudniowych z portu w Europie 8 VII, w Nowej Zelandii rozpoczął się już dzień 9 VII.

⁴⁴ Chociaż J.W. P o b ó g - J a w o r o w s k i, op. cit., s. 110 podaje liczbę 166 obywateli polskich.

⁴⁵ Informacja o ostatnim dużym transporcie dipisów przybywających do Nowej Zelandii w grudniu 1951 r. *Fifth and final draft of Displaced Persons*, NZNA E. 2, Box 1952/25 A, Rec. 29/18/262 Part 5; *IRO Resettlement Movement to New Zealand sailing M/V „Goya” Ex Naples on 7 Nov. 1951, Ex Pireus on 10 Nov. 1951*, s. 1, NZNA AAAC, ACCW 3794, Box 1.

⁴⁶ Taką liczbę oraz nazwiska tych osób podaje w swojej pracy: J.W. P o b ó g - J a w o r o w s k i, op. cit., s. 110, 142.

Inną podróż, z przyczyn losowych, odbyło kilkuset dipisów, w tym ok. 75 mieszkańców II RP, którzy najczęściej transportem morskim dopływali do Australii, by następnie część trasy, drogą powietrzną na pokładzie wodnosamolotów⁴⁷ lub mniejszym statkiem odbyć do Nowej Zelandii⁴⁸. Niestety liczba ta również nie jest pewna, gdyż dane są częściowo oparte na dokumentach zawierających imię i nazwisko konkretnego dipisa przybyłego do Nowej Zelandii, jednak listy nie zawsze uwzględniają narodowość danej osoby. W takim wypadku jedynym dowodem polskości może stać się polsko brzmiące nazwisko⁴⁹, co jednak nie stanowi jednoznacznie o narodowości.

Dodatkowo w okresie od 1 lutego do 1 listopada 1952 roku przybyło do Nowej Zelandii, pod mandatem UNHCR, transportem zorganizowanym przez ICEM, 11 osób⁵⁰.

Ogólnie w latach 1949–1953 do Nowej Zelandii przybyło ok. 5 tys. DP z 19 krajów europejskich. Oprócz środków wydatkowanych na działanie IRO, w następnych latach rząd w Wellingtonie wydał dodatkowo 56 tys. dolarów na pomoc w zadomowieniu się uchodźców na terenie Aotearoa⁵¹. Dane organów rządowych i organizacji nie są jednakowe⁵². Powojenne europejskie publikacje wskazują, że do 1951 roku przybyło do Nowej Zelandii 2188 DP z Europy⁵³. Inne wzmiankują, że do 1952 roku dotarło do Aotearoa ponad 4,5 tys. dipisów⁵⁴. Informacje, jakimi na ten temat dysponujemy, nie są jasne. Dane uwzględniające 4837 osób, w tym 847 narodowości polskiej⁵⁵, też budzą wątpliwości. Szczególnie w odniesieniu do narodowości, która zależnie od okoliczności mogła zostać inaczej zaklasyfikowana, nawet przez samych

⁴⁷ Tego typu podróż odbyła Janina Iwanica wraz z matką i synem. Szerzej na ten temat w wywiadzie z Janiną Iwanicą, Wellington, marzec 2008 r. Materiał w zbiorach autora. Informacje na temat małych grup dipisów przybywających z Europy do Nowej Zelandii drogą powietrzną zob. też: *New Settlers from Europe – Nominated Drafts*, 22 II 1952, NZNA I.A. 1, 116/37.

⁴⁸ Listę osób przybyłych do Nowej Zelandii innymi transportami zamieścił: J.W. P o b ó g - J a w o r o w s k i, op. cit., s. 134–143, niemniej są pewne wątpliwości dotyczące liczby osób narodowości polskiej wśród umieszczonych na listach, gdyż część tych danych nie posiada informacji na temat miejsca urodzenia, religii ani narodowości.

⁴⁹ Przykładem może być dokument: *Displaced Persons – Nominated Draft No. 11*, NZNA I.A. 1, 116/37; J. V e r n a n t, op. cit., s. 76.

⁵⁰ Więcej informacji o emigracji dipisów z Europy zob. ibidem, s. 49.

⁵¹ P. O n g l e y, D. P e a r s o n, *Post-1945 International Migration: New Zealand, Australia and Canada Compared*, „International Migration Review”, t. 29, (New York), nr 3, 1995, s. 773–774; Z.S. H a n t c h e f, *The Refugees Throughout the World*, Geneva 1953, s. 59

⁵² W archiwach austriackich można znaleźć dokumenty świadczące, że w 1950 r. w ramach IRO Nowa Zelandia przyjęła 1122 uchodźców (w tym samym czasie Australia przyjęła 105 485 osób): *Table IVa, IVb, Resettlement. Country of Destination, Area of Departure*, OS, ADR. ABT, U 12, Karton 53, III 2.2. Dane nowozelandzkie nie są dokładne, o czym świadczą dokumenty archiwalne ze zbiorów NZNA, podające od 1000 do 1120 osób, *Inward Telegram. From: N.Z. Permanent delegation to U.N., New York To: Minister of External Affairs, Wellington*, 1 III 1950, NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3.

⁵³ *Migration from Europe...*, s. 37.

⁵⁴ Więcej o tym: A. B i n z e g g e r, *New Zealand's Policy on Refugees*, Wellington 1980, s. 13; G. C a m p b e l l, *The Intergenerational settlement of refugee children in New Zealand*, Wellington 2003, s. 2.

⁵⁵ L.W. H o l b o r n, op. cit., s. 400–401; J. V e r n a n t, op. cit., s. 38, 725.

migrantów. W Nowej Zelandii najbardziej widocznym przykładem takiego stanu rzeczy byli DP narodowości greckiej, przed II wojną światową mieszkający w Rumunii. Po przybyciu do Nowej Zelandii dołączyli do greckiej diaspory w tym kraju⁵⁶.

Wśród przybyłych do Aotearoa w latach 1949–1952 dipisów znalazło się ok. 800 obywateli narodowości polskiej. Liczba ta obejmuje też dzieci urodzone już poza krajem. Blisko połowę polskojęzycznej grupy dipisów w Nowej Zelandii stanowili żołnierze, przetrzymywani podczas wojny w niemieckich obozach jenieckich⁵⁷. Należy zaznaczyć, że publikacje informujące o liczbie przybyłych do Nowej Zelandii Polaków podają rozbieżne dane, wynikające częściowo ze zróżnicowania etnicznego II RP. W okresie powojennym wielu obywateli II RP niebędących Polakami podawało się za Polaków, by móc wyjechać z obozów dla dipisów na Zachód, natomiast natychmiast po przybyciu na miejsce osiedlenia przyznawali się do swej ukraińskiej czy rosyjskiej narodowości albo przedstawiali się jako Żydzi⁵⁸. W liczbie tej są też ujęte żony polskich dipisów, niekoniecznie będące przed II wojną światową obywatelkami polskimi⁵⁹.

Dla wielu wychodźców decydujących się na emigrację do Nowej Zelandii ogromnym atutem była odległość od Europy, w tym od Związku Radzieckiego. Innych zwały reklamy nowozelandzkiego boomeru gospodarczego oraz – jak kusily foldery – czystego, spokojnego i pięknego kraju, pełnego nowych możliwości⁶⁰.

Dipisi emigrujący do Nowej Zelandii w latach 1949–1953 byli wybierani przez specjalnie w tym celu wysłaną do Europy misję rządową: The New Zealand Selection Mission, składającą się z dwóch urzędników ministerialnych oraz wyznaczonego lekarza⁶¹. Transport dipisów rozpoczynał się od obozu, gdzie zgłaszający się na wyjazd do danego kraju przebywali i uzyskiwali stosowne zaświadczenia dotyczące statusu prawnego oraz stanu zdrowia. Z tego obozu, kierowani zazwyczaj pociągiem lub ciężarówkami wojskowymi, docierali do obozu przejściowego, tzw. Embarkation

⁵⁶ Szerzej zob.: J. Vernant, op. cit., s. 726.

⁵⁷ Wspomina na ten temat: J.W. Pó b ó g - J a w o r o w s k i, op. cit., s. 110.

⁵⁸ Dość zaznaczyć, że według danych IRO pod koniec lipca 1947 r. we Włoszech oraz zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec i Austrii, skąd przybyli DP do Nowej Zelandii, znajdowało się ponad 154 tys. Żydów, z których dla ok. 121 tys. ostatnim miejscem zamieszkania była Polska, więcej zob.: *International Refugee Organization. Resettlement to New Zealand. Nominal Roll of Emigrants Departing on S/S „Goya” from Naples on 8 VII 1951*, s. 3. NZNA I.A. 1, 116/37; A. Pilch, M. Zgó r n i a k, *Emigracja po drugiej wojnie światowej* [w:] *Emigracja z ziem polskich...*, s. 486; L.W. Holborn, op. cit., s. 199; J. Vernant, op. cit., s. 76, 86–87.

⁵⁹ Dane dotyczące liczby przybyłych polskich DP do Nowej Zelandii są niejednoznaczne: J.W. Pó b ó g - J a w o r o w s k i, op. cit., s. 110 (podaje liczbę 847 Polaków); T. S a w i c k a, *The Displaced Persons* [w:] *Living in two worlds. The Polish Community Wellington*, red. M. Ducat, D. Mealing, T. S a w i c k a, Petone 1992, s. 14 (podaje liczbę 744 Polaków), na podstawie badań piszącego te słowa liczbą ta wynosi ok. 800 osób przynajmniej się do polskiej narodowości.

⁶⁰ T. S a w i c k a, *The Displaced Persons...*, s. 14; J. P o s t r z y g a c z, *Powstanie i rozwój środowiska polonijnego w Nowej Zelandii w latach 1840–2003*, Kraków 2004 (niepublikowana praca magisterska, Instytut Socjologii UJ), s. 92; J. Z a n i S. G r a j n e r t, *Nowa Zelandia – warunki życia i pracy*, Londyn 1946, s. 15; *Broszura Informacyjna – Nowa Zelandia*, Londyn 1945, s.14–24.

⁶¹ Zob. dokument: *Immigration Newsletter No. 5, Resettlement of „Dundalk Bay” Draft*. 31 I 1950, NZNA I.A. 1, 239/260.

Center. Tam też byli gromadzeni wszyscy zakwalifikowani na wyjazd do danego kraju. Przeważnie był to obóz położony w niewielkiej odległości od portu, do którego zawijał statek transportowy mający przewieźć migrantów⁶².

Większość dipisów⁶³, różnych narodowości, po przybyciu do Nowej Zelandii była wysyłana pociągami i ciężarówkami wojskowymi do obozu przystosowanego w miejscowości Pahiatua⁶⁴. W chwili opuszczenia obozu przez ostatnie polskie dzieci, w kwietniu 1949 roku, miejsce to zostało przekształcone w Reception and Training Centre, Pahiatua⁶⁵. Do końca 1949 roku Nowa Zelandia nie przyjęła już więcej DP. Powodem była głównie wielkość obozu przejściowego w Pahiatua, który jednorazowo mógł pomieścić maksymalnie tysiąc osób⁶⁶. Po zakończeniu przyjmowania dipisów, w połowie 1952 roku, obóz w Pahiatua opustoszał i rok później został zdemontowany, a budynki wykorzystano w innych miejscach⁶⁷.

Ośrodek, w którym dipisi przystosowywali się do życia w nowej ojczyźnie, znajdował się na Wyspie Północnej w odległości około 150 km na północ od Wellingtonu. Jego mieszkańcom zapewniono opiekę medyczną. Jedną z zatrudnionych na stanowisku dentysty w obozie była przybyła wraz z polskimi dziećmi z Iranu dr Janina Budzyna-Dawidowska⁶⁸. W ośrodku przystosowanym w Pahiatua kładziono duży nacisk na przystosowanie DP do życia w nowym kraju. Począwszy od nauki języka angielskiego, poprzez sport, system monetarny, a skończywszy na sposobach zarządzania podstawowych potraw i obsłudze urządzeń domowych⁶⁹. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wydało specjalną kilkunastostronicową książeczkę dla osób

⁶² Szerzej w tym zakresie zob.: *Migration from Europe...*, s. 43–44; *Displaced Persons for resettlement in New Zealand*, 30 V 1949, NZNA E.A. 2, 1948/49B, Rec. 103/8/4 Part 2.

⁶³ Dipisi przybywający do Nowej Zelandii, posiadający indywidualne pozwolenia na wjazd, nie musieli przechodzić pobytu w obozie przystosowanym w Pahiatua. Zob.: *On Forwarding of „Skaubryn” Draft to New Zealand*, 20 VI 1951, NZNA L 1, Box 141, Rec. 22/1/27/10, Part 1.

⁶⁴ Więcej na ten temat w: C. Tomaszuk, op. cit., s. 15.

⁶⁵ Obóz w Pahiatua kilkakrotnie przechodził pod zarząd armii nowozelandzkiej lub ministerstwa pracy. W 1950 r. ośrodek dostał się pod jurysdykcję Ministerstwa Pracy i Zatrudnienia, zob. *Transfer of Pahiatua Camp from Central Military District to Department of Labour & Employment*, 12 VI 1950, NZNA A. 5 Rec. 24/19/38/10; L. 1, Rec 33/1/78, Part 1, 22 V 1950; *Pahiatua Camp; More D.P.s for Camp at Pahiatua*, „The Dominion”, 18 III 1950 (dziennik ukazujący się w Wellingtonie), NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3.

⁶⁶ Na temat możliwości obozu w Pahiatua zob.: *Accommodation – Reception and Training Centre, Pahiatua*, s. 1–3, 8 IX 1950, NZNA, L. 1, Rec. 33/1/78, Part 1; *Choosing Of D.P.s For New Zealand*, 25 V 1950, „The Evening Post” (dziennik ukazujący się w Wellingtonie), NZNA E.A. 2, Box 1950/37C Rec. 103/8/4 Part 3.

⁶⁷ *Reception and Training Centre, Pahiatua, Deficiencies at Stocktake 7–8 V 1953*, 22 VII 1953, NZNA A. 5, Rec. 24/19/38/10; *Department of Labour and Employment. Pahiatua – Your Minute of 23 VII 1953*, 27 VII 1953, NZNA A. 5, Rec. 24/19/38/10.

⁶⁸ Szerzej zob.: *Department of Labour and Employment, Pahiatua Reception and Training Centre, Accounting Instructions*, s. 21, NZNA A. 5, Rec. 24/19/38/10.

⁶⁹ Szerzej o edukacji w obozie w Pahiatua zob.: *Report of the Education Section of the Reception and Training Centre, Pahiatua*. 24 XI 1949, NZNA E. 2, Box 1950/10B, Rec. 29/18/262, Part 3; *Report of the Education Section of the Reception and Training Centre, Pahiatua*. 17 IV 1951, NZNA E. 2, Box 1951/7B, Rec. 29/18/262, Part 4. W późniejszym czasie polecano jako nauczycieli do obozu wcześniej przybyłych dipisów, w tym Polaków. Szerzej zob.: *Teachers for Immigration Draft – Steamship „Goya”*,

niewychowanych w kulturze brytyjskiej⁷⁰. Naturalnie wśród dipisów wielu narodości skupionych w jednym obozie na terenie Nowej Zelandii zdarzały się niesnaski, o czym mowa w rządowych raportach⁷¹, pracownicy obozu potrafili jednak załagodzić takie sytuacje. Jednocześnie migranci pochodzący z różnych regionów Europy zaznajamiali Nowozelандczyków z kulturą swoich rodzinnych stron. Pokazy tańców ludowych wykonywanych przez dipisów w strojach regionalnych przyciągały do obozu wielu zaciekawionych odmiennym folklorem mieszkańców Dominium⁷². Anglojęzyczna Nowa Zelandia rozpoczynała swą przemianę w polikulturową ojczyznę nowozelandzkich obywateli, jaką jest obecnie.

Przeszkolenie w obozie przejściowym trwało ok. sześciu tygodni i kończyło się w chwili otrzymania pracy⁷³. Dipisi, na mocy zawartych z rządem w Wellingtonie w większości dwuletnich kontraktów⁷⁴, byli zobowiązani do pracy na wyznaczonym miejscu i w określonym zawodzie, zwracając w ten sposób koszty podróży na Antypody. Przeważnie były to zajęcia fizyczne, niewymagające szczególnych zdolności ani wykształcenia. Nie wszyscy wychodzący byli z tego zadowoleni, tym bardziej że nawet wtedy, kiedy mieli niezbędne wykształcenie, ich kwalifikacje, z pewnymi wyjątkami⁷⁵, nie były uznawane w Nowej Zelandii⁷⁶.

Mężczyznom najczęściej oferowano prace w rolnictwie, leśnictwie, budownictwie, przemyśle ciężkim (budowa hydroelektrowni i zapór wodnych) czy na kolei, kobietom w służbie zdrowia, seniorzy zaś byli zatrudniani jako służba domowa lub ogrodnicy⁷⁷. Dodatkowo pracownicy mieli zagwarantowaną płacę minimalną i płatne urlopy. Po zakończeniu pracy kontraktowej, każdy pracownik mógł sam wybrać swoją dalszą drogę zawodową i miejsce zatrudnienia⁷⁸.

s. 3, 17 IV 1951, NZNA E. 2, Box 1951/7B, Rec. 29/18/262, Part 4; *Memorandum for The Under-Secretary*. 22 VIII 1950, NZNA I.A. 1, Rec. 139/260.

⁷⁰ Wzór publikacji skierowanej do druku zob. *Introducing New Zealand*, NZNA I.A. 1, 116/37.

⁷¹ Zob.: *Displaced Persons – Special Report*, 6 VIII 1951, NZNA I.A. 1, 139/260.

⁷² Więcej na ten temat: C. Tomaszuk, op. cit., s. 15.

⁷³ Na temat działalności obozu przystosowawczego w Pahiatua zob.: *To Mr M. Kenny – Teachers Training College Christchurch. From H. Parsonage – Director of Employment*, s. 2, 28 V 1951, NZNA L. 1, Rec. 33/1/78, Part 1; *Immigration. Displaced Persons*, 10 V 1949, NZNA, I.A. 1, 239/260.

⁷⁴ W niektórych przypadkach tzw. Specialist kontrakty trwały 3 lata. Szerzej zob.: *Immigration – Displaced Persons – Nominated Draft No. 3*, 26 IV 1951, NZNA L. 1, Box 141, 22/1/27/10, Part 1.

⁷⁵ *Letter from Director of Education, Pahiatua to J.M. Lipska, Wellington*, 2 VIII 1951, NZNA E. 2, Box 1952/25 A, Rec. 29/18/262, Part 5; C. Tomaszuk, op. cit., s. 16.

⁷⁶ Na podstawie rozmowy z Jerzym Wilskim (1910–2009), w czasie wojny przetrzymywanym w obozach na terenie Niemiec. Po wojnie jako DP wyjechał do Nowej Zelandii, gdzie pracował na kolei przy układaniu torów. Pełnił funkcję organisty na mszach świętych dla Polaków w Wellingtonie i okolicach (wywiad przeprowadzony w 2008 r. w Lower Hutt). Informacje o nieuznawaniu w Nowej Zelandii kwalifikacji zdobytych przez DP w kontynentalnej Europie zob. też: *Resettlement of „Dundalk Bay” Draft*, s. 2, 31 I 1950, NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3; *Some Problems of Immigration*, s. 1, NZNA I.A. 1, 116/37.

⁷⁷ *Re-Settlement of Displaced Persons through International Refugee Organization*, s. 2, 11 V 1950, NZNA I.A. 1, 116/37; *Assimilation of Aliens: Visiting of Camps*, 15 VIII 1951, NZNA I.A. 1, 116/37.

⁷⁸ Szerzej na ten temat: J. Vernant, op. cit., s. 728; *Keen to prove themselves. 800 Refugees have now found jobs*, „The Evening Post”, 11 X 1949, NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3;

Większość DP po wypełnieniu kontraktu udawała się do dużych miast, takich jak Wellington, Lower Hutt, Christchurch czy Auckland. Polscy dipisi najliczniej osiedlali się w Wellingtonie i okolicach, gdzie w roku 1966 przebywało ich ponad 51 procent⁷⁹. Ksiądz dr Leon Broel-Plater, mieszkający przez 11 lat w Nowej Zelandii (1947–1959)⁸⁰, w swej książce *Dookoła wspomnień* tak opisywał politykę tego kraju w tamtym okresie: „(...) zdemobilizowanych wojskowych i «dipisów», których władze imigracyjne rozmieszczały po różnych miastach, miasteczkach, a nawet lasach i farmach, z wyraźną tendencją rozpraszania ich, tak by jak najprędzej wsiąkli w otoczenie”⁸¹. Asymilacja Polaków nie przebiegała łatwo, gdyż rozpraszani wracali do skupisk polonijnych, w tym głównie do Wellingtonu, gdzie stworzyli polskie stowarzyszenie⁸².

Zadomowieni w Nowej Zelandii migranci starali się ściągnąć do nowej ojczyzny swoich bliskich z Europy, czemu rząd w Wellingtonie się nie sprzeciwiał, o ile rodziny będące już na antypodach oferowały im pomoc w znalezieniu mieszkania i pracy w Aotearoa⁸³. Podobnie nie odmawiano prawa wjazdu tzw. *DP specialists* (osobom z zawodem, na który w Nowej Zelandii było duże zapotrzebowanie), niezbędnym w konkretnych dziedzinach⁸⁴.

Do wyjazdu do Nowej Zelandii zachęcał nie tylko panujący tam wysoki standard życia, ale także fakt, że w tym czasie każdy bez problemu mógł znaleźć pracę. Dość istotnym problemem kraju, również w kontekście imigracji, była jednak zbyt mała liczba mieszkań⁸⁵. Należy także wspomnieć, że DP to nie jedyni migranci, jacy w tym czasie napływali do Nowej Zelandii. Dużą grupę stanowili Brytyjczycy, którzy mogli przybywać na antypody w dowolnej liczbie⁸⁶.

Dla brytyjskich dzieci istniał dodatkowy program migracji, tzw. British Child Migration Scheme⁸⁷. Po II wojnie światowej Nowa Zelandia bardzo starannie kierowała swoją polityką imigracyjną, dostosowując ją do zapotrzebowania gospodar-

Displaced Persons are happy, „The Evening Post”, 6 II 1950, NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3.

⁷⁹ O Polakach w Nowej Zelandii szerzej w artykule: J. Lencznarowicz, *Polska diaspora w Nowej Zelandii* [w:] *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 412.

⁸⁰ K. Wodzicki, *Ś.P. Ks. dr Leon Broel-Plater, 1897–1980*, „Wiadomości Polskie” (Wellington), marzec–kwiecień 1980, s. 19–20.

⁸¹ L. Broel-Plater, *Dookoła wspomnień*, Londyn 1973, s. 86.

⁸² Ibidem; D. McGill, *The Other New Zealanders*, Wellington 1982, s. 72.

⁸³ Szerzej na temat sprowadzania do Nowej Zelandii rodzin dipisów już zamieszkałych na antypodach zob.: *Displaced Persons want their relatives, too*, „The Evening Post”, 30 V 1950, NZNA E.A. 2, Box 1950/37 C, Rec. 103/8/4 Part 3.

⁸⁴ Obszerniejsze informacje dotyczące sprowadzania do Nowej Zelandii osób ze specjalnymi kwalifikacjami z Europy zob.: *Re-Settlement of Displaced Persons Through IRO*, 27 VII 1950, NZNA L. 1, Rec. 33/1/78, Part 1.

⁸⁵ *New Zealand Immigration*, January 1947, TNA, DO 35/10229, s. 1–4; J. Vernant, op. cit., s. 729.

⁸⁶ E. Staudlis, *The Resettlement of Displaced Persons in the United Kingdom*, „Population Studies”, t. 5, London, nr 3 (March 1952), s. 217; J. Postrzygacz, op. cit., s. 90–91.

⁸⁷ Zob.: *Adoption of a European Child – R. McIntosh, Kakahi*, 16 X 1950, NZNA L. 1, Box. 140, Rec. 22/1/27/3.

ki i nastawiając się głównie na przyjmowanie mieszkańców zachodniej Europy, ze wskazaniem na Brytyjczyków. Preferowano również mieszkańców północnej Europy. Ludność Europy południowej i wschodniej (w tym Polacy) mogła przybywać na stałe do Nowej Zelandii w ograniczonej liczbie. Zazwyczaj byli to bliscy osób na stałe mieszkających już w Aotearoa⁸⁸. Poniższa tabela pokazuje liczbę osób, które po wojnie wyemigrowały z Nowej Zelandii (przeżywszy w kraju minimum rok) oraz przybywających do niej na stałe (tab. 5).

Tabela 5. Stały ruch migracyjny w Nowej Zelandii w latach 1945–1951

Lata	Wyjazdy	Przyjazdy	Przyrost netto
1945–1946	4 635	4 645	10
1946–1947	6 051	8 106	2 055
1947–1948	5 769	9 648	3 879
1948–1949	6 679	11 387	4 708
1949–1950	6 886	17 701	10 815
1950–1951	7 787	18 234	10 447

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Vernant, op. cit., s. 724.

Kwestia indywidualnych migrantów z Europy do Nowej Zelandii również w latach 50. była szczegółowo regulowana przez rząd w Wellingtonie. Zgodnie z wytycznymi osoby pochodzące z Polski były traktowane „z ostrożnością”, toteż – jeśli nie zachodziły jakieś szczególne okoliczności, np. jeśli nie miały w Aotearoa krewnych lub sponsorów – zniechęcano je do przyjazdu. Przyczyną było dalsze preferowanie w Nowej Zelandii głównie Brytyjczyków. Jeśli chodzi o pozostałą część „starego kontynentu”, pozwolenie na wjazd do kraju mogły też otrzymać osoby samotne i małżeństwa odpowiednio sponsorowane, zdolne do podjęcia pracy w Nowej Zelandii i spełniające inne tamtejsze wymogi.

Dodatkowa grupa Polaków przybyła do Nowej Zelandii z Wielkiej Brytanii na przełomie lat 40. i 50., w ramach kontyngentu brytyjskich kombatantów. Byli to obywatele polscy, podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu służyący w brytyjskiej armii, którzy otrzymali obywatelstwo brytyjskie i razem ze swoimi rodzinami zdecydowali się osiedlić na stałe w Nowej Zelandii. Liczbę takich weteranów wraz z żonami i dziećmi szacuje się na mniej więcej 250 osób⁸⁹.

⁸⁸ Szerzej na ten temat: P. Ongley, D. Pearson, op. cit., s. 765–775.

⁸⁹ Ibidem; J.W. Pobóg-Jaworowski, op. cit., s. 110; J. Lencznarowicz, op. cit., s. 412; L. Paszkowski, op. cit., s. 205; A. Suchański, *A Warsaw Bandit. The Story of Maciej Lewandowski* [w:] *Polish Kiwis. Picture from an Exhibition*, red. A. Suchański, Christchurch 2006, s. 100–113; C. Łuczak, op. cit., s. 69–71; W. Sterner, *Gefangeni i dipisi*, Warszawa 1979, s. 303; wywiad autora ze Zbigniewem Maciaszkiem – żołnierzem Armii Krajowej, uczestnikiem Powstania Warszawskiego,

Dipisi stanowili w głównej mierze emigrację polityczną, odmawiającą powrotu do ojczyzny ze względu na nowy system polityczny, jaki zapanował w Polsce, oraz zmiany terytorialne i gospodarcze miejsc, z których pochodzili.

Polacy przybyli do Aotearoa w latach 1949–1955, podobnie jak zdecydowana większość powojennych polskich migrantów na świecie, widzieli potrzebę walki o niepodległą ojczyznę, nie uznając marionetkowego rządu warszawskiego, zależnego od woli sojuszniczego Związku Radzieckiego. Ci ludzie postanowili pozostać na emigracji, z zewnątrz starając się walczyć dostępnymi środkami i metodami o suwerenną i wolną Polskę. Trzon tej grupy stanowili polscy żołnierze z szeregów PSZ i AK, którzy razem z przybyłymi wcześniej żołnierzami Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie wytyczali kierunek działań Polonii nowozelandzkiej.

W sumie w latach 1949–1955 do Nowej Zelandii przybyło niespełna tysiąc osób przyznających się do polskiej narodowości. W porównaniu z Australią, która w tym czasie przyjęła ok. 65 tysięcy obywateli polskich⁹⁰, ostrożna nowozelandzka polityka migracyjna pozwoliła osiedlić się Polakom w wymiarze zaledwie 1,5 procent tej liczby. Dodatkowo można wspomnieć, że spośród ogólnej liczby DP przyjętych przez Australię obywatele polscy stanowili ponad 38 procent, przy 17 procentach w Nowej Zelandii. Świadczy to o postrzeganiu Polaków w tamtym czasie jako grupy, która trudno się asymiluje⁹¹. Nowa Zelandia pragnęła przyjąć osoby, które nie tylko mogłyby wypełnić ówczesne braki siły pracowniczej, co było głównym celem polityki imigracyjnej Australii, lecz także, w perspektywie czasu, staną się dobrymi obywatelami nowozelandzkimi. Mimo wspomnianych obostrzeń Polacy byli drugą największą narodowością (po Grekach) wśród DP w Nowej Zelandii⁹².

Znamienne dla całej historii Nowej Zelandii jest to, że mimo przyjęcia w latach 1947–1953 blisko 5 tysięcy DP, rząd w Wellingtonie nie rozwinął tego typu imigracji na większą skalę⁹³.

Biorąc pod uwagę Australię, która zgodziła się przyjąć dowolną liczbę dipisów, jaką tylko IRO zdoła przetransportować⁹⁴ (w rezultacie do końca 1953 roku osiągnęła liczbę 170 tysięcy DP z Europy Środkowo-Wschodniej, na łączną liczbę 700 tys. imigrantów⁹⁵, którzy w tym czasie przybyli do Australii), Nowa Zelandia nie

jeńcem wojennym. W latach 1945–1948 służył w I Dywizji Pancerniej gen. Maczka, po zdemobilizowaniu wstąpił do Brytyjskiej Armii Renu. W 1951 r., jako DP, przybył do Nowej Zelandii (materiał w zbiorach autora).

⁹⁰ A. Koprucko w n i a k, *Rozmieszczenie Polonii w świecie* [w:] *Polacy w świecie...*, s. 56; J. Zubrzycki, *Polish Emigration to British Commonwealth Countries: A Demographic Survey*, „International Migration Review”, New York (1979), t. 13, nr 4, s. 649–672; A. Achmatowicz-Otok, *Miejsce Polonii w strukturze społeczeństwa australijskiego*, Warszawa 1988, s. 13.

⁹¹ R.A. Lochore, *The European Alien Groups Resident in New Zealand*, „Transactions and Proceedings of the Royal Society of New Zealand” (1948–1949), t. 77, s. 348.

⁹² J.W. Pobóg-Jaworowski, op. cit., s. 110.

⁹³ P. Ongley, D. Pearson, op. cit., s. 773–774.

⁹⁴ Wspomina o tym: A. Rucker, *The Work of the International Refugee Organization*, „International Affairs”, op. cit., s. 69.

⁹⁵ Szerzej na temat polityki Australii w XX w. pisze: J. Lencznarowicz, *Australia (Historia Państw Świata w XX wieku)*, Warszawa 2005, s. 248.

wykorzystała w pełni szanse znacniejszego rozwoju gospodarczego i wzmocnienia obronności, z obawy przed osłabieniem monopolu kultury anglosaskiej. Ostrożniejsze próby ściągnięcia tylko najwłaściwszych migrantów dały mniejsze rezultaty w dziedzinie rozwoju kraju. Mimo to opieka nad sprowadzonymi migrantami stała na wyższym poziomie. Dla porównania, pomoc nowozelandzka⁹⁶ dla IRO (1 lipca 1947–7 lutego 1952) wyniosła 2,3 mln dolarów, gdy australijska⁹⁷ zaledwie 9,2 mln dolarów⁹⁸. Jak zatem widać, wsparcie ze strony Nowej Zelandii było proporcjonalnie o wiele większe.

Podsumowując, początki pobytu w Nowej Zelandii polskich dzieci przybyłych z Iranu w 1944 roku oraz powojennej grupy polskich uchodźców były takie same. Obie grupy natychmiast po przybyciu na antypody zostały przetransportowane do obozu w Pahiatua, gdzie rozpoczęły aklimatyzację w nowym środowisku. Ta niewielka nowozelandzka miejscowość zapisze się w pamięci obu grup Polaków jako miejsce startu w nowe życie, w nowych warunkach, w nowym kraju, w Nowej Zelandii.

PAHIATUA WELCOMES THE POLES FOR THE SECOND TIME

The article contains information concerning the arrival of DPs (displaced persons) in New Zealand in the years 1949–1953, chiefly from the territories of Central and Eastern Europe as well as Southern Europe. Their number is estimated to have been at the level of nearly 5 thousand. The new inhabitants of Aotearoa had spent the period of adjustment to the New Zealand conditions in the Pahiatua camp on the Northern Island. A considerable number of the new arrivals were persons of Polish nationality. In this way, the Polish language had found its way to the region of Pahiatua for the second time. The Poles had arrived here for the first time in 1944, during the Second World War, when 733 Polish children and over 100 caring personnel came here at the invitation of New Zealand's prime minister Peter Fraser, in search of a safe haven. Since the year 1949, the Pahiatua camp has served the displaced persons from Europe to become adjusted to life in the new motherland. Due to a lack of more exhaustive information and analysis concerning this topic in Polish academic sources, the issue of post-war transports of DPs from the "old Continent" to New Zealand, with particular emphasis on the Polish-speaking groups of emigrants from Europe, was subjected to a more exhaustive analysis.

⁹⁶ W tym okresie Nowa Zelandia liczyła ponad 1,5 mln osób. Więcej zob. *New Zealand Official Yearbook* 2004, red. P. C a v a n a g h, Auckland 2004, s. 82.

⁹⁷ Australię w tym czasie zamieszkiwało ok. 8 mln osób. Szerzej zob. oficjalna strona australijskiego biura statystycznego (Australian Bureau of Statistics):

www.abs.gov.au/.../0b82c2f2654c3694ca2569de002139d9!OpenDocument (10 V 2010).

⁹⁸ Dane zawarte w pracy: L. W. H o l b o r n, op. cit., s. 122.